

АНАЛІЗ СТАНУ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ

ANALYSIS OF THE STATUS OF PUBLIC FINANCE IN UKRAINE

УДК 336.146

Кравчук Л.С.

к.е.н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Миколаївський національний
університет імені В.О. Сухомлинського

Абоїмова Н.І.

студентка
Миколаївський національний
університет імені В.О. Сухомлинського

У статті досліджено проблему побудови досконалої та ефективної системи формування дохідної та видаткової частини державного бюджету для ефективного розвитку національної економіки. Проаналізовано в динаміці структуру надходжень до бюджету України та бюджетних видатків. Основна частина доходів та видатків припадає на загальний фонд, мізерна частка залишається у спеціальному фонді. Доведено посилення негативного ефекту фіскального навантаження на економічний розвиток при його середньоевропейському рівні.
Ключові слова: бюджет, доходи, видатки, державний борг, державний кредит, загальний фонд, спеціальний фонд.

В статье исследована проблема построения совершенной и эффективной системы формирования доходной и расходной части государственного бюджета для эффективного развития национальной экономики. Проанализировано в динамике структуру поступлений в бюджет и бюджетные рас-

ходы Украины. Основная часть доходов и расходов приходится на общий фонд, малая часть остаётся в специальном фонде. Доказано усиление негативного эффекта фискальной нагрузки на экономическое развитие при его среднеевропейском уровне.
Ключевые слова: бюджет, доходы, расходы, государственный долг, государственный кредит, общий фонд, специальный фонд.

Investigated the problem of constructing a perfect and effective system of revenue and expenditure of the state budget for the effective development of the national economy. Analyzed in the dynamics the structure of budget revenues and budget expenditures. The main part of both income and expenditure accounts to the General Fund, a tiny fraction remains in the special Fund. Proven the increase of the negative effect of tax burden on economic development at its Middle Eastern average level.

Key words: budget, revenues, expenditures, public debit, public credit, General Fund, special Fund.

Постановка проблеми. Бюджет держави є досить складним і багатограним явищем у суспільстві. Ураховуючи наявність в Україні різноманітних ланок фінансової системи, яким відведена специфічна роль у розподільному процесі, бюджету належить центральне місце, це румовлено тим, що через бюджет здійснюють розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту в усій його повноті, оскільки іншої ланки, що могла б забезпечити в такому масштабі розподільні та перерозподільні процеси, у держави немає.

Необхідно зазначити, що для виконання своїх функцій державі потрібно мати достатні грошові фонди, які формуються шляхом перерозподілу ВВП, що здійснюється державою, насамперед через державний бюджет. Бюджету належить центральне місце в системі державних фінансів, а також у всій фінансовій системі. Він є невіддільною складовою ринкових відносин і водночас важливим інструментом реалізації державної політики.

Державний бюджет – це невід’ємний атрибут кожної країни та важливий інструмент реалізації економічної та соціальної політики держави. Сьогодні особливої актуальності набуває проблема побудови досконалої та ефективної системи формування дохідної та видаткової частини державного бюджету, враховуючи їх структуру, для ефективного розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сьогодні існує багато досліджень, присвячених державному бюджету як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі. Проблематику державного бюджету досліджували у своїх роботах такі вітчизняні вчені як І.В. Алексеєв, Л.О. Баластрик, В.Д. Базилевич, О.Д. Василик, Л.М. Демиденко,

І.О. Луніна, І.О. Лютий, В.М. Опарін, Ю.Д. Радіонов, Ю.Л. Субботович, В.М. Федосов, О.В. Чебеляко, С.І. Юрій та ін. Теоретико-методологічними проблемами формування та використання фінансових ресурсів держави займалися такі зарубіжні вчені, як І.Х. Озеров, М. І. Боголепов, Д.М. Боголепов, Ф. Нитти, С. Фішер та ін. Результати їх досліджень стали відповідним внеском в розвиток теорії і практики зазначених напрямів дослідження. Однак особливо актуальною і недостатньо дослідженою залишається проблема наповнення державного бюджету та ефективності використання фінансових ресурсів держави.

Постановка завдання. Метою є дослідження сучасного стану державного бюджету України, а також визначення проблем виконання державного бюджету за видатками та заходів щодо оптимізації використання фінансових ресурсів держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державний бюджет – це фонд фінансових ресурсів, який перебуває у розпорядженні органів виконавчої влади певного рівня і використовується для виконання покладених на них функцій, передбачених конституцією. Головне призначення бюджету – регулювати розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту за підрозділами виробництва, галузями економіки, адміністративно-територіальними утвореннями, верствами населення, ґрунтуючись на потребах ринкового господарства відповідно до визначеної фінансової політики [3, с. 21].

Бюджет як фінансовий план державних витрат і джерел їхнього покриття відіграє важливу роль у діяльності держави. Він визначає її можливості й пріоритети розвитку, її роль і форми реалізації закріплених за нею функцій. Це ефективний

регулятор економіки, що відображає обсяги необхідних державі фінансових ресурсів, встановлює конкретні напрями використання коштів, спрямовує фінансову діяльність держави.

Функціонування бюджету здійснюється у взаємодії двох його особливих форм – доходів і видатків, кожна з яких має специфічне суспільне призначення, і які відбивають фінансову діяльність держави.

Державний бюджет – це надзвичайно складне соціально-економічне явище, він є головною ланкою фінансової системи держави. В ньому зосереджується понад 70 % усіх фінансових ресурсів і включає в себе різні фінансові інституції, за допомогою яких держава здійснює свою фінансову діяльність і перерозподіл значної частини валового внутрішнього продукту [7, с. 46].

Для реалізації своїх функцій держава акумулює фінансові ресурси, тобто таким чином формує свої доходи. Основним джерелом доходів держави є валовий внутрішній продукт, який і виступає об'єктом перерозподільних відносин. Органи

державної влади використовують лише частину валового внутрішнього продукту, яка переходить у вигляді податків, зборів і платежів. Саме ця частина валового внутрішнього продукту і складає державні доходи, якими можуть розпоряджатися органи державної влади. Отже, проведемо аналіз бюджету країни за останні роки, в тому числі, і за поточний (2007 – 2016). Для проведення аналізу візьмемо найважливіші показники: доходи державного бюджету, видатки державного бюджету, надання кредитів з державного бюджету та повернення кредитів до державного бюджету [1; 2]. Отримані дані для наочного сприйняття представимо у виді математичної діаграми (рис. 1-6).

Для реалізації своїх функцій держава акумулює фінансові ресурси, тобто таким чином формує свої доходи. Основним джерелом доходів держави є валовий внутрішній продукт, який і виступає об'єктом перерозподільних відносин. Органи державної влади використовують лише частину валового внутрішнього продукту, яка переходить у

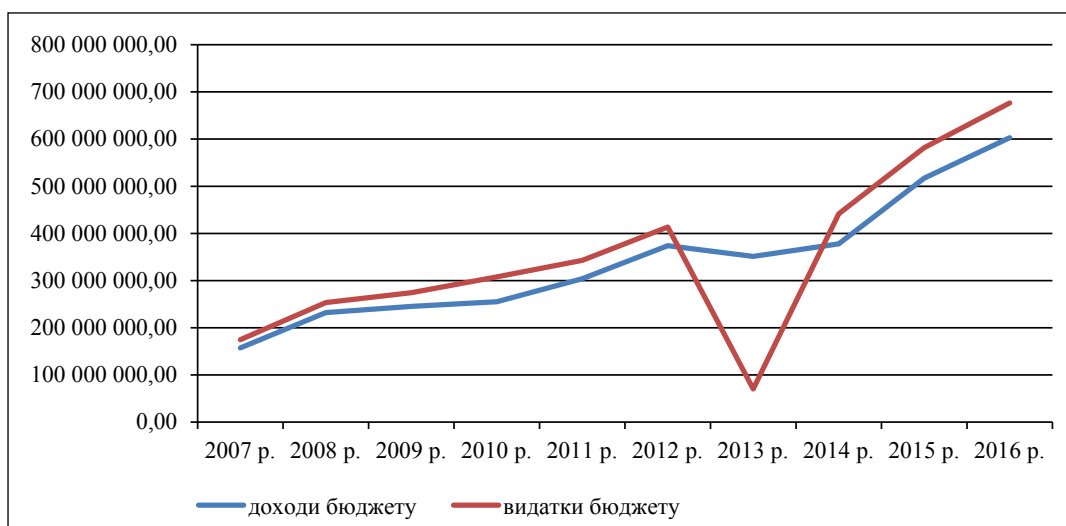

Рис. 1. Показники доходів та видатків державного бюджету за 2007-2016 рр., грн.

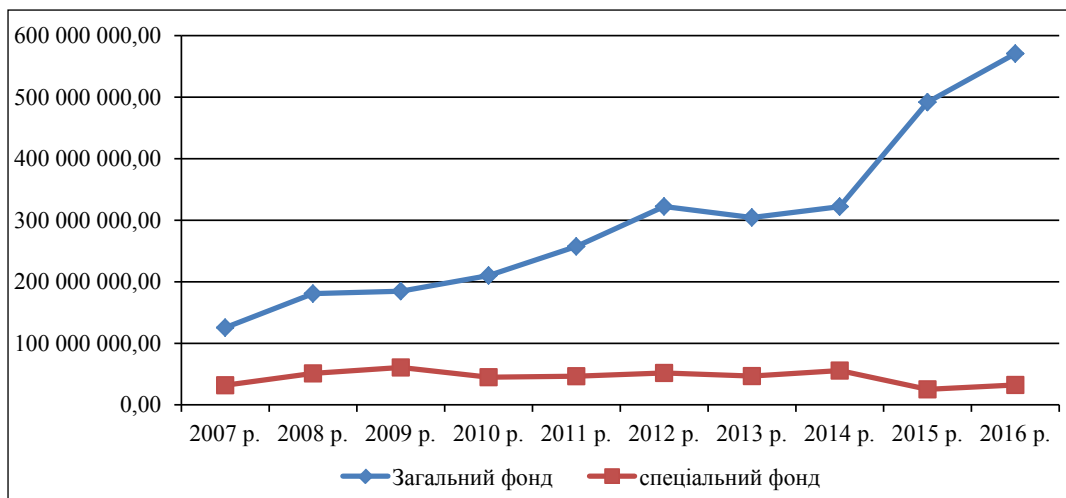
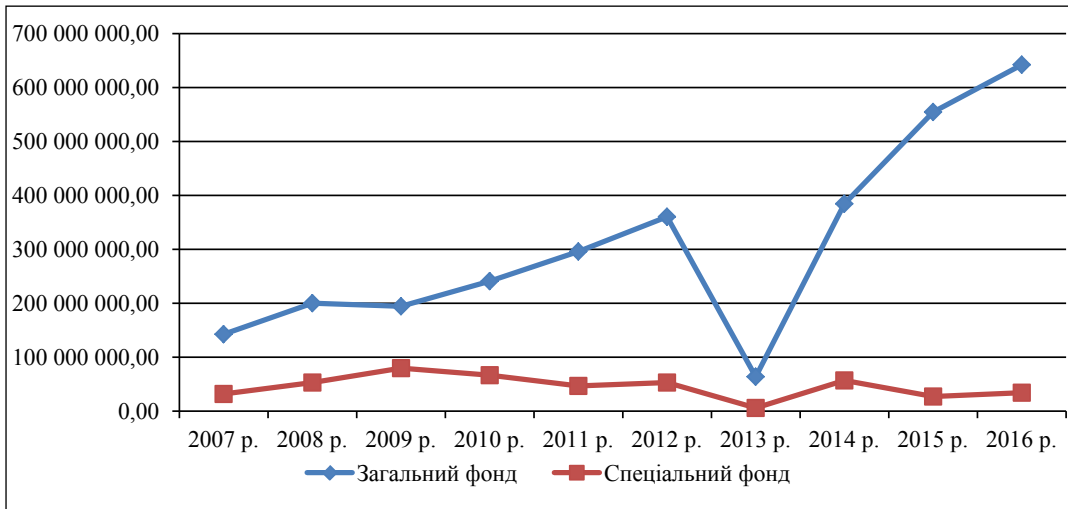
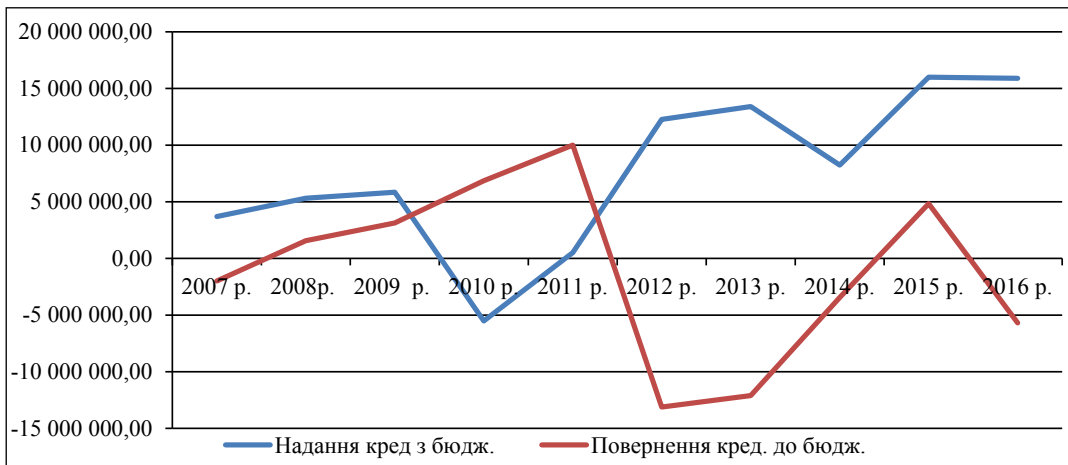

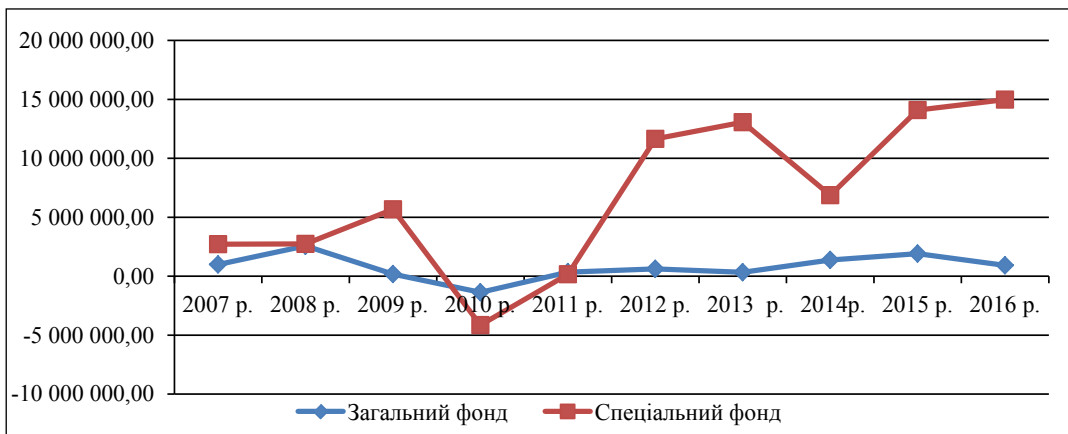
Рис. 2. Показники доходів державного бюджету за 2007-2016 рр. у розрізі його основних фондів, грн.

Рис. 3. Показники видатків державного бюджету за 2007-2016 рр. у розрізі його основних фондів, грн.

Рис. 4. Показники державного бюджету щодо надання та повернення кредитів з(до) бюджету за 2007-2016 рр., грн.

Рис. 5. Показники, що свідчать про надані кредити з державного бюджету за 2007-2016 рр. у розрізі основних фондів, грн.

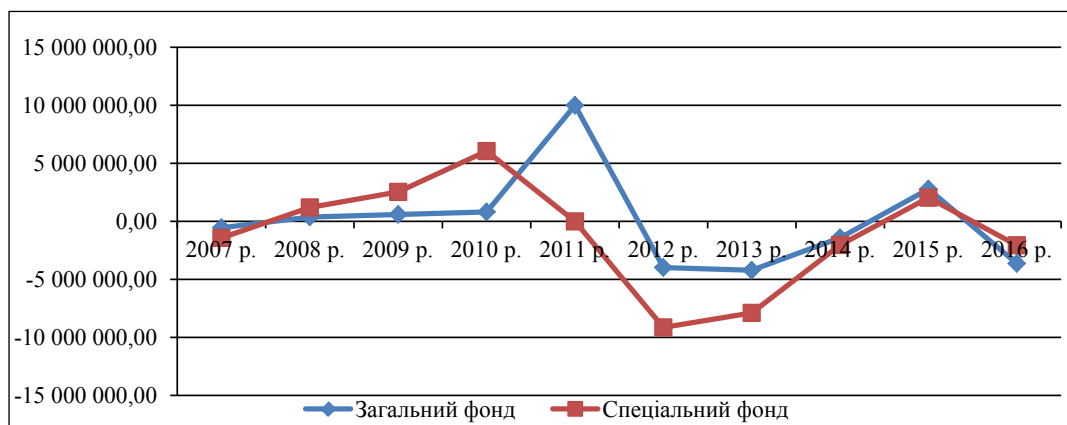

Рис. 6. Показники, що відображають кількість повернених кредитів до бюджету за 2007-2016 рр. у розрізі основних фондів, грн.

вигляді податків, зборів і платежів. Саме ця частина валового внутрішнього продукту і складає державні доходи, якими можуть розпоряджатися органи державної влади [4, с. 86].

Дохідна частина державного бюджету, як бачимо з аналізу, з кожним роком стає більшою, але дані представлені без врахування інфляції та девальвації національної валюти. Основна частина доходів держави, звісно ж, потрапляє до загального фонду бюджету, лише невелика її частка лишається у спеціальному фонді.

Щодо структури видаткової частини бюджету: видатки фінансового плану країни підвищуються швидше, ніж дохідна частина, цьому також сприяє девальвація національної валюти. Основна частина видатків припадає на загальний фонд, мізерна частка залишається у спеціальному фонді.

Доходи та видатки фінансового плану країни зростають з кожним роком в арифметичній прогресії, чому сприяє критичний стан економіки в країні.

Щодо наданих та повернених з (до) бюджету країни коштів: надання кредитів, на протилежну їм повернення до бюджету завжди залишається у додатніх числах. Вищезазначені бюджетні показники зростають з кожним роком, у зв'язку з інфляцією в країні. Кредити з бюджету видаються зі спеціального фонду державного бюджету, у загальному фонді цього показника коштів майже немає. По відношенню до повернення кредитів до державного бюджету ситуація стає критичною: за аналізований період кошти повернулися до бюджету лише у 2011 році, які зарахували до загального фонду.

Отже, проведені дослідження вказують, що державний бюджет України як за доходами, так і за видатками має ряд проблем використання бюджетних коштів. Аналіз результатів проведених упродовж останніх років контрольно-аналітичних заходів Рахункової палати України свідчить, що багато проблем із використанням бюджетних коштів є наслідком прямих правопорушень, які повторюються із року в рік. Найбільш характер-

ними за кількістю виявлених випадків та обсягів порушень є наступні:

- використання коштів Державного бюджету України з порушенням бюджетного законодавства;
- втрати Державного бюджету України внаслідок прийняття незаконних управлінських рішень;
- незаконне виділення коштів з резервного фонду державного бюджету;
- порушення нормативно – правових актів, які регламентують порядок закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти;
- планування видатків державного бюджету з порушенням чинного законодавства та за відсутності правових підстав;
- здійснення видатків на фінансування бюджетних установ одночасно з різних бюджетів;
- бюджетні правопорушення, пов'язані з розміщенням та виконанням державного замовлення тощо [6, с. 129-131].

На жаль, неефективне використання бюджетних коштів є досить поширеним явищем у бюджетному процесі. Воно негативно позначається на розвитку не тільки окремих галузей економіки, а й соціальної сфери, оскільки не будуються та не ремонтуються вчасно й у запланованих обсягах будинки, школи, дитячі садки, лікарні, дороги, мости, ще більше розпорошуються бюджетні кошти, знижується рівень соціального захисту населення, зростає кількість об'єктів незавершеного будівництва.

Тому постає необхідність реалізації групи організаційних заходів, які в останні роки набувають важливого значення. Це обумовлено тим, що зниження рівня виконання Державного бюджету України по видатках, у переважній більшості, пов'язано з процесом розподілу видатків серед розпорядників бюджетних коштів, а також неповним виконанням бюджетних програм. Серед цих заходів важливе значення для оптимізації видатків з Державного бюджету України мають такі:

- організація державного контролю за використанням бюджетних ресурсів. Слабкість держав-

ного контролю спричиняє розвиток негативних явищ в економіці країни. При цьому, перед тим як виділяти фінансову допомогу регіонам, необхідно спочатку перевірити, як вона використовувалася в минулі роки. Якщо було неефективне використання фінансової допомоги, то доцільно таким регіонам допомогу не надавати;

- затвердження обґрунтованого та ефективного бюджету. Державний бюджет України «як головний фінансовий план» став віддзеркаленням відповідних поглядів та інтересів, недосконалому менеджменту та відсутності ефективних технологій у прийнятті рішень. Виходячи з цього затвердження Закону України «Про Державний бюджет на відповідний рік» часто стає предметом пошуку компромісних рішень різних політичних сил, а не пошуком оптимальних рішень з метою надання суспільних благ з максимальним рівнем ефективності за наявних ресурсів;

- оптимізація мережі виконавців бюджетних програм для того, щоб на одне завдання припала мінімальна їх кількість. [6, с. 236-239]

Найважливіше – це узгодженість бюджетного і податкового законодавства стосовно тих норм, які забезпечують збалансованість дохідної та видаткової частин та мінімізують кількість внесених змін до діючих законів протягом бюджетного періоду. Оскільки державні видатки «мають публічний характер і виникають виключно на підставі нормативно-правових актів», держава повинна мати дієві правові норми та ефективні методи регулювання та управління потоками державних коштів.

Перехід від бюджетного планування до бюджетного прогнозування на основі досвіду багатьох країн світу (США, Австралії), що надасть можливість поставити стратегічні цілі та визначити шляхи їх досягнення. Тому, з'явиться можливість виявлення недоліків в бюджетній політиці та їх усунення [5, с. 287].

Висновки з проведеного дослідження. На сьогоднішній день на збільшення дохідної частини бюджету України негативно впливає чимало факторів, зокрема: існування тіньових схем ведення бізнесу, надання податкових пільг, неузгодженість потреб у податкових надходженнях з можливостями їх отримання; недосконалість правових норм щодо забезпечення державного контролю в процесі управління ресурсами, низький рівень частки власних доходів місцевих бюджетів, що породжує збільшення обсягів міжбюджетних трансфертів.

Отже, неефективне використання бюджетних коштів є загальнодержавною проблемою. Обсяги виявлених фактів і масштаби негативних наслідків потребують негайного втручання державних, місцевих органів влади з метою її негайного розв'язання. Забезпечення ефективного використання бюджетних коштів сприятиме стабільності фінансової системи держави, стане

запорукою розширеного відтворення, позитивного впливу на кількісні та якісні показники економічного життя країни.

Тенденції суспільного розвитку свідчать, що сьогодення вимагає від усіх учасників бюджетного процесу нових підходів до форм і методів роботи. Передусім треба навчитись ефективно управляти фінансовими ресурсами держави з метою досягнення цілей у найбільш економний, ефективний і результативний спосіб, аби повною мірою забезпечити соціально-економічні потреби і прагнення громадян України.

Перелічені заходи сприятимуть оптимізації видатків державного бюджету України і дозволять розробити та впровадити виважену фіскально-бюджетну політику, в якій буде враховано досвід провідних країн світу, що в кінцевому підсумку надасть можливість сформувати в державному бюджеті прерогативні статті видатків держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бюджетний моніторинг. Аналіз виконання бюджету за 2007 – 2015 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ibser.org.ua>
2. Бюджетний моніторинг. Аналіз виконання бюджету за січень-вересень 2016 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ibser.org.ua>
3. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Державні фінанси. Навчальний посібник / За заг. ред. Базилевича В. Д. – К.: Атіка, 2004. – 368 с.
4. Василик О.Д. Бюджетна система України : підручник / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К. : ЦУЛ, 2002. – 544 с.
5. Луніна І.О. Ризики державних фінансів України та шляхи їх мінімізації / І.О. Луніна // Фінанси України. – 2012. – 395 с.
6. Радіонов Ю.Д. Проблема ефективності використання бюджетних коштів / Ю.Д. Радіонов // Фінанси України. – 2011. – 245 с.
7. Юрій С.І. Бюджетна система України / С.І. Юрій, Й.М. Бескид. – К. : НІОС, 2011. – 400 с.

REFERENCES:

1. Byudzhetnyy monitorynh. Analiz vykonannya byudzhetu za 2007 – 2015 rik. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ibser.org.ua>
2. Byudzhetnyy monitorynh. Analiz vykonannya byudzhetu za sichen'-veresen' 2016 rik. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ibser.org.ua>
3. Bazylevych V. D., Balastryk L. O. Derzhavni finansy. Navchal'nyy posibnyk / Za zah. red. Bazylevycha V. D. – K.: Atika, 2004. – 368 s.
4. Vasylyk O.D. Byudzhetna systema Ukrainy : pid-ruchnyk / O.D. Vasylyk, K.V. Pavlyuk. – K. : TsUL, 2002. – 544 s.
5. Lunina I.O. Ryziky derzhavykh finansiv Ukrainy ta shlyakhy yikh minimizatsiyi / I.O. Lunina // Finansy Ukrainy. – 2012. – 395 s.
6. Radionov Yu.D. Problema efektyvnosti vykorystannya byudzhetnykh koshtiv / Yu.D. Radionov // Finansy Ukrainy. – 2011. – 245 s.
7. Yuriy S.I. Byudzhetna systema Ukrainy / S.I. Yuriy, Y.M. Beskyd. – K. : NIOS, 2011. – 400 s.